

Nemnd for prøving av AS Vinmonopolets beslutninger om innkjøp mv

Likelydende brev til:

- AS Vinmonopolet, Postboks 6953, St. Olavsplass, 0130 Oslo
- Trans Nordic Selection AS, Karenslyst alle' 4, N0278 Oslo

Vedlagt følger avgjørelse i sak 4/2011

12. oktober 2011

Grethe Gullhaug
Leder

Vinmonopolet besluttet å ikke overføre Conte Ricci Montepulciano d' Adbruzzo med varenummer 1568806 til bestillingsutvalget. Bakgrunnen er at produktet, som har vært plassert i testutvalget, ikke kom innenfor det styringstall som krevdes for den aktuelle produktgruppen. Den overordnede problemstillingen i saken knytter seg til hvordan Vinmonopolet har valgt å sette sammen produktgruppens antall, størrelse og dermed også målegrunnlag for salgsvolum. Nemnda kom til at klagen ikke kunne tas til følge.

År 2011 den 30. november ble det holdt møte i nemnd for prøving av AS Vinmonopolets beslutninger om innkjøp mv.

Til stede: Advokat Grethe Gullhaug (leder), kommunaldirektør Nils Holm, siviløkonom Else Frislid og advokat Odd Anders Nilsen.

Sak 4/2011: Klage fra Trans Nordic Selection AS over beslutning om ikke å overføre produktet Conte Ricci Montepulciano d' Adbruzzo med varenummer 1568806 til basisutvalget.

Nemnda traff slik

avgjørelse:

1. Vinmonopolet har besluttet å ikke overføre produktet Conte Ricci Montepulciano d' Adbruzzo med varenummer 1568806 til basisutvalget. Trans Nordic Selection AS har påklaget beslutningen.
2. Conte Ricci Montepulciano d' Adbruzzo ble lansert i testutvalget 8. mai 2010. Produktet hadde en introduksjonspris på kr. 345,00,- som plasserte det i produktgruppen Rødvin BiB, segment 2 med segmentgrense fra kr. 300,00,- til 349,99,- og styringstall 29.
3. Regler om testutvalg finnes i Innkjøpsforskriften kap. 5. Forskriftens § 5-5 har regler om såkalt "testperiode":

"Testutvalget inndeles i de samme produktgrupper som gjelder for basisutvalget. Oppnådd salgsvolum på landsbasis måles i en nærmere bestemt testperiode, og justeres i forhold til salgsvolumet i utsalg med testutvalg, jf. § 5-4. Målegrunnlag for salgsvolum fastsettes av Vinmonopolet ut fra hensynet til markedstilpasning, effektiv konkurranse og størrelsen av basisutvalget.

Dersom et produkt i testutvalget oppnår et tilstrekkelig høyt salgsvolum, jf. § 2-2 annet ledd, kjøpes produktet inn til Vinmonopolets basisutvalg etter utløpet av testperioden.

Dersom salget av et produkt i testutvalget blir lavere enn nødvendig for å kvalifisere til innkjøp til basisutvalget, returneres usolgt restlager av produktet til grossisten for hans regning og risiko. "

Innkjøpsreglementet har nærmere regler om testperiodens lengde, se punkt 5.4:

"Testutvalget lagerføres og måles i butikkategori 6 og 7. Testperiodens lengde er introduksjonsmåneden + 5 måneder."

I forhold til klagers produkt, som altså ble lansert i testutvalget 8 mai 2010, skulle produktet opprinnelig vært målt fra denne dato og ut oktober 2010. På grunn av streik i transportsektoren i mai 2010 ble salgsperioden for alle testprodukter lansert i januar, mars og mai utvidet med to måneder, jf. klagesak 5/2010 – 8/2010. Måleperioden ble forskjøvet tilsvarende med to måneder. Disse tiltakene ble det orientert om fra Vinmonopolets side på Ekstranett den 7. juni og 28. juni 2010.

Måleperioden for testprodukter lansert i mai begynte 1. juli 2010 med avslutning 30. desember 2010, dvs. 6 måneder.

4. Etter endt testperiode ble klagers produkt rangert som nr. 30, dvs. utenfor styringstallet.

Den 24. januar ble klager gjort kjent med at produktet ikke ville bli overført til basisutvalget, men i stedet overført til bestillingsutvalget.

5. Trans Nordic Selection AS har i rett tid påklaget beslutningen. I ettertid har både klager og Vinmonopolet kommet med tilleggsmærknader. Siste uttalelse fra klager er datert 25. mars, mens siste uttalelse fra Vinmonopolet er datert 5. april d.å.

Saken har vært behandlet i flere møter i klagenemnda. I møte 20. september ble det besluttet å stille tilleggsspørsmål til Vinmonopolet. Svar på tilleggsspørsmål forelå 27. september, og ble fulgt opp av merknad fra klager datert 28. september. Denne ble igjen kommentert av Vinmonopolet den 29. september.

Klager gjør gjeldende at produktet Conte Ricci Montepulciano d' Adbruzzo burde ha blitt overført til basisutvalget, og at Vinmonopolets beslutning om overføring til bestillingsutvalget er feil.

Overordnet:

Den overordnede problemstillingen i saken knytter seg til hvordan Vinmonopolet har valgt å sette sammen produktgruppene antall, størrelse og dermed også målegrunnlag for salgsvolum. Innkjøpsforskriften § 2-2 tredje ledd sier at det er opp til Vinmonopolet å fastsette sammensetningen av produktgruppene. Situasjonen er likevel at Vinmonopolets måte å forvalte mandatet i Innkjøpsforskriften § 2-2 medfører store ulikheter i hvordan grossistene behandles. Dette bryter igjen med prinsippet om likebehandling i forskriftens § 1-1.

For produktgruppen Rødvin i BIB er det bare i beskjedne grad tatt hensyn til markedstilpasning og størrelsen på basisutvalget. Det anføres at produktgruppen i for liten grad er satt sammen ut fra en vurdering av faktisk og forventet etterspørsel, jf. forskriften § 2-2 første ledd.

Produktgruppen har et for lavt styringstall i forhold til etterspørsel. I tillegg er det uheldig at produktgruppen er inndelt i flere prissegment. Totalt sett blir konsekvensen uforutsigbarhet i rammebetingelsene med den følge av grossistene ikke likebehandles.

Innenfor produktgruppen Rødvin BIB opereres det med store volum. Sett fra grossistenes side innebærer dette at det er store verdier i form av varelager involvert for at grossistene skal kunne være leveringsdyktige gjennom hele testperioden.

Når det gjelder segment 1, dvs. Rødvin i BIB under kr. 300,-, har dette segmentet etter hvert nærmest har blitt et kampanjesegment som legger til rette for kunstig lave introduksjonspriser for å sikre listeføring før prisene justeres opp til et normalt nivå når distribusjon er sikret. Dette kan være et brudd på alkoholloven § 8-12. Her kan det vises til at en 3-liter BIB med 12,5% alkohol vil ha en alkoholavgift på 161,63 kr. Dersom vinen tilbys Vinmonopolet med en utsalgspris på kr. 299,90, krever dette lav innkjøpspris. Det forhold at det er vanskelig å holde seg innenfor segment 1 blir tydelig dersom en tar utgangspunkt i de 14 produktene som lå innenfor styringstallet til segment 1 pr. desember 2009. I dag er 9 av disse priset over kr. 300,-.

Manglende markedstilpasning av BIB-segmentet

Ifølge Vinmonopolets egne salgsrapporter utgjør omsetningen av rødvin BIB ca. 60% av den totale omsetningen av rødvin. Styringstallet for Rødvin BIB reflekterer imidlertid ikke etterspørselen etter denne type produkter. Pr. desember 2010 utgjorde det samlede styringstallet for Rødvin BIB kun 15% av det totale styringstallet for all rødvin. Dersom produkter i partikjøp også regnes med utgjorde Rødvin BIB kun 13%.

For små subsegmenter:

Rødvin BIB er ytterligere delt i tre prissegmenter: i) 0-299,99, ii) 300,00 – 349,99,- og iii) 350,00,- og dyrere. Kombinasjonen av at det totale styringstallet for Rødvin BIB er satt lavt i forhold til etterspørselen, og at produktgruppen i tillegg er delt inn i flere segmenter, gjør at de faktiske styringskravene varierer ekstremt mye.

Klager kan ikke se at andre forhold, for eksempel sesongvariasjoner, kan forklare hvorfor de faktiske styringskravene er så varierende. Faktum er at rødvin i BIB har mindre variasjon enn rødvin på flaske. Det relative standardavviket (dvs. standardavvik i prosent i gjennomsnitt) for rødvin i BIB er kun 5%, mens det tilsvarende tallet for rødvin i flaske er 15%.

Ulike styringskrav innebærer vilkårlig og ulik behandling av grossistene

Kombinasjonen av at styringstall i liten grad er tilpasset produktgruppenes etterspørsel og at produktgruppen er inndelt i flere undersegmenter medfører at styringskravene varierer tilsvarende.

Når Vinmonopolet har valgt å holde listeføringer på Rødvin BIB svært lavt, og i tillegg har inndelt produktgruppen i tre prissegmenter, kreves det i så fall at de innbyrdes rangeringstallene justeres når produkter med høye salgstall som følge av små prisjusteringer skifter tilhørighet til de ulike segmentene. Ellers oppstår store og utilsiktede endringer i volumkravene for å bli listeført i basissortimentet.

Styringsstallet for segment 2 har ligget uforandret på 29 siden oktober 2009 til tross for at fire store produkter som i oktober 2009 tilhørte segment 1, har blitt flyttet til segment 2, og Vinmonopolet selv i tillegg lanserte et nytt produkt i samme segment i september 2010. Tilsvarende var det i samme periode kun ett produkt som hadde blitt flyttet fra segment 2 til segment 3 og som lå innenfor styringskravet i desember 2010. For å sikre likebehandling av tilbyderne burde derfor rangeringstallene i segment 2 økt fra 29 til et sted mellom 31 og 33 i perioden mellom oktober 2009 og desember 2010.

Vinmonopolets innrømmelse i forbindelse med tidligere klage:

Klager viser til klagesak fra april 2009 som gjaldt strykning av klagers produkt Wild South Shiraz Cabernet Sauvignon fra basisutvalget. Dette var en klagesak som ikke ble oversendt klagenemnda ettersom Vinmonopolet selv omgjorde opprinnelig beslutning om strykning. I Vinmonopolets begrunnelse for å ta denne klagen til følge ble det vist til at det hadde *"oppstått ekstraordinært skjeve utslag i produktgruppen rødvin BIB, segment 2, som ikke er i tråd med Vinmonopolets intensjon og som skulle ha vært unngått."*

Klager anfører at nærværende sak har klare likheter med saken fra 2009.

Utsolgsituasjonen:

Klager stiller spørsmål ved det kan være slik at produktet har vært mye utsolgt, og om dette i så fall forklare hvorfor produktet ikke har blitt rangert innenfor styringsstallet i segment 2.

Vinmonopolet fastholder beslutningen om ikke å overføre klagers produkt til basisutvalget.

Innledning:

Klagen dreier seg om hvorvidt Vinmonopolets forvaltning av produktgruppen BIB rødvin, ivaretar prinsippet om likebehandling.

Klagen inneholder flere underpunkter, og disse vil bli behandlet i samme rekkefølge som i klagen.

Fastsettelsen av produktgrupper, størrelse og målegrunnlag, hører inn under Vinmonopolets forretningsmessige skjønn. Hensynene som skal vektlegges fremgår av innkjøpsforskriften § 2-2 tredje ledd.

Produktgruppens antall, størrelse og målegrunnlag for salgsvolum fastsettes av Vinmonopolet ut fra hensyn til markedstilpasning, effektiv konkurranse og størrelsen på basisutvalget.

Nærmere regulering om opprettelse og dette fremgår av innkjøpsreglementet punkt 1.

Klagers anførsel om at produktgruppen har for lavt styringstall i forhold til faktisk etterspørsel – manglende markedstilpasning av BIB segmentet:

Produktgruppene skal bestå av de produktene med høyest salgsvolum målt i samtlige kategori 6 og 7 butikker i en bestemt periode. Innenfor produktgruppene tilligger det Vinmonopolets

forretningsmessige skjønn å vurdere segmentenes størrelse, altså styringstall. Styringstallet gjelder likt for alle produkter og er derfor likebehandlende.

Styringstallet er et resultat av sammensatte vurderinger og det er ikke salgsvolum alene som bestemmer styringstall. Styringstall må fastsettes etter en avveining av hva slags produkt det er snakk om. BIB er en volumvare som varierer mindre enn mange andre typer vin i pris og kvalitet. Volumkravene for BIB vil derfor være høyere enn for eksempel volumkravene for rødvin i flaske, hvor stilvariasjon og bredden er større.

Vurdert i forhold til størrelsen på vareutvalget gir dette som resultat at styringstallene for BIB blir lavt i forhold til volum, sammenlignet med andre produkter som har et mer differensiert etterspørselsmønster. BIB, som volumvare skal ha et betydelig volum for å ha livets rett i basis, og er derfor ikke direkte sammenlignbart med antall varelinjer for rødvin i flaske, som er trukket frem i klagen.

I forhold til etterspørsel er det også relevant at brukerundersøkelser viser at det er høy kundetilfredshet med utvalget av rødvin BIB generelt. Dette fremgår av Fakta om BIB av 19.02.2008 og Vinmonopolets omdømme undersøkelse fra 2010.

I 2007 ble det nedsatt et prosjekt med formål å tydeliggjøre hvilken holdning Vinmonopolet skulle ha til denne viktige produktgruppen. Prosjektet resulterte i en Policy for Bag-in-Box som ble publisert på Ekstranett 19.02.2008.

Vinmonopolet har de siste årene opplevd en økende etterspørsel etter rød BIB i segmentene 2 og 3. Innenfor det som er nevnt ovenfor, og i tråd med Vinmonopolets BIB policy, har Vinmonopolet tilpasset seg den økte etterspørselen etter rød BIB i segmentene 2 og 3.

I perioden 2006-2010 har det resultert i økte styringstall i segment 2, fra 13 til 29, og i segment 3 fra 0 til 10. I perioden ble styringstallet i segment 1 redusert fra 18 til 11, samtidig som det ble opprettet produktgruppen Rød BIB < 3 liter med styringstall som har økt fra 4 til 6.

I forbindelse med overgangen fra gammel til ny sortimentsstruktur ble det totale antallet styringstall redusert med ca 100. Det totale styringstall for Rød BIB har imidlertid økt fra 31 i 2006 til 56, i 2010.

Konkurransesituasjonen er dynamisk og i endring fra en måleperiode til en annen. Det er markedsstyrt og gjengir kundenes handlemønster. Ved justering av styringstallene ligger også slike endringer til grunn og er årsaken til at styringstallene for BIB (både rødt og hvitt) er oppjustert i en periode hvor det totale styringstallet for sortimentet er redusert.

Gjennom dette mener Vinmonopolet å ha funnet riktig balansen for styringstallet.

Klagers anførsel om at inndelingen i flere prissegmenter er for finmasket:

Rødvin BIB er delt inn i tre prissegmenter (0-299,99, 300-349,99 og 350-9999,99). Årsaken til inndelingen er å sikre at markedet tilbys BIB i ulike prisklasser og kvalitetsnivå. Markedsandelen er klart størst i segment 2, som også har det høyeste styringstallet.

Vinmonopolet deler ikke det syn at inndeling i tre prissegmenter er for finmasket. Segment 1 sikrer imidlertid forbrukeren rød BIB under 300 kroner. Segment 2 er det største. Segment 3 sikrer markedsadgang for BIB med høyere produksjons- og råvarekostnader. Etablerte styringstall i disse segmentene er et tydelig signal at vårt forretningsmessige skjønn er å tilby en viss bredde på rød BIB.

Klagers anførsel om at ulike styringskrav medfører vilkårlig og ulik behandling av grossistene:

Alle produktgrupper gjennomgår en viss kontinuerlig dynamikk. Det lanseres hele tiden nye produkter med varierende medieomtale, og på grunn av prisendringer kan produkter bytte segment. I perioden juli – desember 2010 er det tilkommet to produkter i rødvin BIB segment 2 som begge er blitt rangert innenfor styringstallet og derved økt konkurransen. Slike endringer kan skje på tidspunkt som ikke fanges opp ved en eventuell justering av styringstallene.

For volumvarer som BIB vil variasjonen for laveste rangert produkt (volumgrensene) være større og i konstant endring gitt hvilke måleperioder det er snakk om. BIB er, som mange andre produktgrupper, utsatt for sesongvariasjoner. I tillegg lanseres det stadig nye BIB-produkter i både test- og bestillingsutvalget som gjør at innslagspunktet i liter kan variere.

Det hevdes at Vinmonopolet ikke har justert de innbyrdes styringstallene i segmentene når enkelte produkter har økt prisen og skifter segment. Dette er feil. Grossistene har anledning til å sette opp prisen 3 ganger per år, jf de generelle innkjøpsbetingelsens punkt 4.1. For å ta høyde for eventuelle endringer i segmenttallenes innbyrdes størrelse med bakgrunn i generelle prisendringer, justerer Vinmonopolet styringstallene 3 ganger per år. Justeringen er en del av Vinmonopolets forretningsmessige praksis. Praksisen ivaretar dynamikken i segmentene. Melding om at styringstallet justeres 3 ganger per år, ble lagt ut på Ekstranett 24. april 2009.

Når etterspørselen minket i segment 1 og økte i segment 2 og 3 ble styringstallet i segment 1 redusert og styringstallene i segment 2 og 3 økt. Denne praksisen vil fortsette.

Når en grossist velger å justere prisen på en BIB i segment 1 med den konsekvens at produktet endrer tilhørighet til for eksempel segment 2, vil dynamikken i segment 2 endres og volumgrensen for segment 2 vil potensielt endres. Strategisk prising vil Vinmonopolet til en viss grad kunne ta høyde for, men aldri fullt ut. Dette er en konkurransesituasjon i det norske markedet som samtlige grossister forholder seg til.

Det presiseres at Vinmonopolet ikke kan se at det forhold at grossistene justerer sine priser på noen måte kan innebære at prisjusteringen må anses som en rabatt på alkohol i strid med alkoholloven § 8-12.

Vinmonopolet oppfatter klager dit hen at dersom BIB ikke var delt inn i prissegmenter, ville styringskravet vært langt mer forutsigbar. Simuleringen som det vises til i klagen er etter vår mening ikke relevant med tanke på Vinmonopolets overordnede ønske om å sikre forbrukeren BIB i ulike prissegment og kvalitetsnivåer. Dersom Vinmonopolet kun skulle forholdt seg til en øvre prisramme vil vi hevde at tilbudet etter rimelig BIB hadde blitt betydelig dårligere. Vi har pr i dag titals BIB som har vært priset <300 kroner de siste 5-6 år. Vinmonopolet er derfor

av den oppfatning av at sammensetningen av produktgruppene, omfatter de hensyn som er oppstilt i innkjøpsforskriften § 2-2 tredje ledd og ivaretar likebehandling.

Segment 1 er sammensatt av produkter som er lansert i tidsrommet 2003-2010 og påstanden om at segmentet er blitt et kampanjesegment deler vi heller ikke. Det er produkter som har vært med i denne gruppen fra starten, og synliggjøre at dette er økonomisk mulig. Strategisk prising er verken ulovlig eller ugunstig for kunden. Det er imidlertid ikke noe Vinmonopolet regulerer og må sees på som en strategisk beslutning av den enkelte grossist. At grossisten justerer pris, er ikke det samme som at alkohol selges med rabatt etter alkoholloven § 8-12.

Fastprisperioden, som fremgår av innkjøpsforskriften § 5-6 og de generelle innkjøpsbetingelsene punkt 4-1, tredje og fjerde ledd, på seks og tolv måneder sikrer en langsiktig segmentplassering og ytterligere prisjusteringer besluttet av grossist, med de markedsmessige risikoene det innebærer. Det er ingen automatikk at et etablert produkt i ett segment har suksess i et annet segment.

Utsolgt situasjonen:

I forhold til klagers anførsel knyttet til utsolgt situasjonen viser Vinmonopolets undersøkelser at klagers produkt i hele perioden har hatt en lavere utsolgtgrad enn gjennomsnittet. Produktet har derfor ikke vært unormalt mye utsolgt. I klagesak 1/2008 uttaler nemnda at klagers produkt ikke har vært utsolgt i større grad enn øvrige (kvalifiserte) produkter i segmentet, og det kan da ikke gjøres unntak fra den absolutte strykingsregelen.

Konklusjon

Vinmonopolet mener at gjeldende styringstall og sortimentsforvaltning for BIB likebehandler alle produkter og leverandører og bygger på en saklig og grundig vurdering av markedstilpasning, effektiv konkurranse og størrelsens på basisutvalget slik innkjøpsforskriften § 2-2 tredje ledd gir anvisning på. Beslutningen om ikke å overføre variant 1568806 Conte Ricci Montepulciano til basisutvalg fastholdes.

Nemnda har kommet til at klagen ikke gir holdepunkter for gripe inn overfor Vinmonopolets strykingsbeslutning.

Den første hovedanførselen fra Trans Nordic Selection AS, om at Vinmonopolet opptrer i strid med alkoholloven § 8-12 når Vinmonopolet opererer med et segment 1 for rødvin BIB, 3 liter med utsalgspris <300 kroner, kan ikke føre frem.

Alkoholloven § 8-12, som setter forbud som omsetning med rabatt, har følgende innhold:

"Det er forbudt for innehavere av salgsbevilling å gi spesielle rabatttilbud ved omsetning av alkoholholdig drikk"

Det følger av både ordlyden i lovteksten og av forarbeidene til bestemmelsen, Ot.prp.nr. 31(1988-1989) side 47/48, at § 8-12 er ment å ramme rabattsalg til forbruker. Om en grossist skulle velge å prise sitt produkt lavt overfor Vinmonopolet vil derfor ikke være i strid § 8-12. Det er ikke anført fra klagers side at Vinmonopolet setter ned prisen ved videresalg slik at det gis en rabatt til forbruker i forhold til Vinmonopolets innkjøpspris. Nemnda har heller ikke oppfattet at det er tilfelle.

I forhold til anførselen om at Vinmonopolets forvaltning av Rødvin BIB bryter med prinsippet om likebehandling og derfor er i strid med Innkjøpsforskriften § 2-2, jf. § 1-1, vil nemnda først påpeke at det hører inn under Vinmonopolets forretningsmessige skjønn hvorvidt en produktgruppe skal deles inn i undersegmenter. Slike valg har ikke Nemnda kompetanse å overprøve jf. nemndforskriften § 3, første ledd.

Det ligger derimot innenfor Nemndas kompetanse å vurdere klagers anførsel om at den sortimentsforvaltning som ble praktisert frem til juli 2011, da segmentgrensene for BIB ble lagt om ganske vesentlig, fikk følger for enkeltgrossister som må kunne sies å være i strid med forskriften § 1-1 om likebehandling, jf. nemndforskriften § 3, annet ledd.

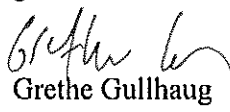
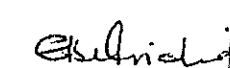
Statistikken som har blitt fremlagt for Nemnda i tilknytning til runden med tilleggsspørsmål viser at volumkravene både for segment 1 og segment 2, eller mer presist innslagspunktet for strykning i disse segmentene, i perioder har variert til dels betydelig. Variasjonene medfører igjen, slik nemnda ser det, at markedssituasjonen for aktuelle grossister blir uforutsigbar. De endringer Vinmonopolet gjennomførte med virkning fra juli i år indikerer også at Vinmonopolet funnet behov for en viss systemomlegging.

Selv om nemnda, som det følger av ovenstående, følger klagers resonnement et stykke på vei, er likevel nemndas vurdering at det ikke er grunnlag for å ta klagen til følge, dvs. oppheve strykningsbeslutningen. Avgjørende for nemnda har vært at det ikke er holdepunkter i saken verken for at daværende system har ført til systematisk ulikebehandling, eller at denne konkrete strykningen har vært vilkårlig eller på annen måte har vært foretatt i strid med regelverket.

Slutning:

Klagen tas ikke til følge

Nils Holm

Grethe Gullhaug

Else Frislid

Odd Anders Nilsen